

Чурапчыга күн тахсар!

12+

2020 сыл
Тохсунньу
31 күнэ
бээтинсэ
№ 7
(11663)

САНА ОЛОХ

Чурапчы улуусун хаһыата • ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР • @sanaoloh

— НОВОСТИ РЕСПУБЛИКИ —

Айсен Николаев Аба дойду Улуу сэриитин кыттыылаахтарыгар 100 тыһ.солк. төлүүр туһунан Ыйаабы таһаарда

Айсен Николаев Ыйааба табыста.

Ыйааха сөп түбэһиннэрэн, 30 тыһ. солк. биир кэмнээх төлөбүр кэргэттэрэ сэрии толоонуттан эргиллбэтэх оҕдооболорго, «Ленинград блокадатын олохтооҕо» бэлиэтээх граждандарга, концлагырга, геттоба түбэспит оҕотооҕуа сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолорго бэриллэбэ.

Аба дойду Улуу сэрииттэн эргиллибит, кэлин олохтон туорабыт кэргэттэрдээх оҕдооболорго 20 тыһ. солк. көрүлүүбэ, тыыл батэрээннэригэр — 10 тыһ.солк.

Мань сэргэ сэрии оҕолоро статустаах, олэбэтэр 1945 сыл балаҕан ыйын 3 күнүгэр дизери сокуоннай саастарын туолбатах граждандар 3 тыһ. солк. ыһахтара.

Аба дойду Улуу сэриитин кыттыылаахтарыгар уонна инбэлииттэригэр 100 тыһ. солк., итиэнэ сэрии оҕолоругар аан бастаан төлөбүр көрүлүүбүн туһунан Айсен Николаев Анал этиитигэр иһитиннэрэн турар.

Улуу Кыайы 75 сыллаах үбүлүүнэн быйыл үгүс дьаһаллар

олоххо кирииллэр, бэлиэ тэрээһиннэр буолаллар. Арасыйыаба Сүгүрүү уонна Албан аат сыла, Саха сиригэр Дойдуга бэриниллээх буолуу сыла биллэрлэбиэ.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дарханын Ыйаабын туһунан сиһилии манна билсизэххэ сөп.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин
Ил Дарханын уонна
Саха Өрөспүүбүлүкэтин
Бырабыыталыстыбатын пресс-
сулууспата.

— УЛУУСКА — БУ КҮННЭРГЭ —

Улуус дьаһалтатыгар махтаннылар

өрөмүөн ыһылларын туруорустулар. Үбүлүүдэри көрсө олохтоох эр дьон норуодунай хуоругар сана көстүүмнэри тигиһэ көмөлөһөллөрүгэр көрдөстүлэр. Нэһилиэккэ, улууска туох үлэ-хамнас бара турарын нэһилиэннэ билиэхтээх. Онуоха информацияны тарҕатарга, дьону-сэргэни өссө түмэргэ «бассаап» сыһыарыны туһанааха наадатын эттилэр. Биир дойдулаахтарыгар, аатырбыт артиллерист Г.Д. Протодаконовка

Толору хаачылылы туттуллубут уутун болпурдуохун быһаарыыга күүскэ үлэлэһэллэригэр, нэһилиэккэ усулорт инструктор мизстэтэ көрүлүрүгэр туруорустулар. Хапсабайга көрдөрүү тобо мөлтөөбүтүн ыйыттылар.

Бахсыга нэһилиэк баһылыга Иннокентий Барашков нэһилиэтин үлэтин-хамнаһын, ситиһиитин, инники сорукары сырдатта. Нэһилиэк актыыба уонна төрөппүттэр оскуола балаҕана оҕону сахалыы иитэргэ, саха култууратын тарҕатыыга туһалаахын бэлиэтээн туран, сабыллыбатыгар, салгы үлэлииригэр туруорустулар.

Хочуолунайга, арыы сыабын матырыйаалынай-техническэй баазаларын бөбөргөтүүгэ үлэ ыһыллара наадатын эттилэр. «Чурапчы» кэспэрэтиип быйыл нолуокка элбэх сууманы төлөөбүтүн бэлиэтээтилэр. Онуоха төлүүр нолуок бырыһыанын наһаа таһаарга туох үлэ ыһылларын ыйыттылар. Киин иттиһигэ холбонууга элбэх оҕолоох, кыаммат ыалларга көмө көрүлүрүн туруорустулар. Кулууп тутуутун, суол өрөмүөнүн болпурдуостарын ыйыттылар. Сайынын хас да хонук уот барар түгэнигэр дизель наадатын эттилэр. Андрей Тимофеевичтан тыа хаһаайыстыбатын хайыскаларыгар туох уларыһылар буолаары туралларын туһунан сырдатарыгар, мань таһынан социальнай күрэхтэһи экономикай хайысхатын балаһыанньатын билиһиннэрэригэр көрдөстүлэр. Мелиорация, икки бырыһыаннаах кирадьиит, усулорт батэрээнэ буолууга туох ирдэбиллэр көрүлүлүрүн туһунан болпурдуостары биэрдилэр. Улуу Кыайы 75 сылын көрсө устуоруйа паамаатынныктарын

тупсарыы үлэтэ ыһыллыа наадатын эттилэр. Быйыл саас ууга барыы куттала үөскүүн сөбүн бэлиэтээн туран, быһыты тутууну түргэтэппэрүгэр туруорустулар. Олохтоох кэспэрэтиип Охотскай муораба балыктыыр тэриптэлэри кытары үлэлэһэн, балык бородууксуйатын улууска атылыһылларыгар баҕардылар.

Нэһилиэккэ икки ардыларыгар ыһыллар ыспартакыйаадаба туох уларыһылар баалларын туһунан усулорт салалтатын начаалынныыга Иван Оконешиков сырдатта.

Икки нэһилиэк дьомо-сэргэтэ улуус баһылыга Андрей Тимофеевич үлэтигэр тахсыбытынан долгуйан, үөрэн туран эбэрдэлээтилэр. Интернет ситимэ сайдан, «инстаграм» сыһыарыыга Андрей Тимофеевич страницатын күннэтэ кириэн, улууска туох үлэ-хамнас ыһылларын, чуолаан Андрей Тимофеевич үлэтигэр тахсан баран, туох үлэни-хамнаһы ылсан эрэрин, нэһилиэккэ кэрийэн, үлэни билсэрин, олохтоохтору кытары көрсүһэрин туһунан дуохуйа, астына көрөллөрүн, аадаларын бэлиэтээтилэр. Инникитин да улуус дьонун-сэргэтин туһугар өссө таһаарылаахтык үлэлииригэр, тус бэйэтигэр, дьиз кэргэнигэр доруобуйаны, дьолу-соргуну, ситиһиилэри баҕардылар. Бу күн нэһилиэккэ сайдыытыгар, суопталаах болпурдуостары быһаарыыга, үлэни-хамнаһы сүрүннээһингэ кэскиллээх кэспэти тахсыбыттан астыннылар, улуус дьаһалтата болбомтону ууран, наадалаах уонна суопталаах бырайыактарга, үлэ-хамнаска көмөлөһөрүн иһин махтаннылар. Биир санаанан улууспут, нэһилиэкпит сайдыытыгар биригэ түмсэн үлэлиэбин дьиз ыһырдылар.

Марфа ПЕТРОВА.

Тохсунньу 28 күнүгэр улуус баһылыга Андрей Ноговицын салайааччылаах дэлгээссийэ: улуус баһылыгын тутуу болпурдуостарыгар солбуйааччы Руслан Васильев, улуустаабы тыа хаһаайыстыбатын салалтатын начаалынныыга Анна Захарова, улуус дьокутаата, улуустаабы усулорт салалтатын начаалынныыга Иван Оконешиков, улуус дьаһалтатын юриһа Василий Хомподоев, ис бэлиитикэ управлениетын салайааччы, улуус баһылыгын субэһитэ Дьулуустаан Лиханов, улуустаабы култуура салалтатын исписэлиһэ Мария Дьячковская, улуустаабы үөрэх салалтатын исписэлиһэ Николай Пермяков Алабар итиэнэ Бахсы нэһилиэктерин актыыптарын кытары көрүстүлэр.

Алабарга ыһыллыбыт аһаҕас кэспэтигэ нэһилиэк баһылыга Ньургун Попов ыһыллыбыт үлэни, инникитин туох былааннар, сорукар туралларын сиһилии билиһиннэрдэ.

Нэһилиэннэ бастааы болпурдуохунан сылгы баазатыгар, сайылыкка уот лиинийэтин санардыыга үлэни ыһаалларыгар туруорустулар. Сылгы төбөтүгэр бэриллэр субсидияны ыйыттылар. Тыа хаһаайыстыбатыгар көрүлүр көмө хойутаабакка кэспэтигэр баҕардылар. Мань тэнэ биз үтүгэр субсидия тобо көрүлүбүтүн ыйыттылар. Салгыы оскуолаба, уһууаанна халытаалынай

Эргэ дьизни
көтүрэллэр

2

Чомгучук

3,4

НВК САХА

ТВ бырагыраамата 7

САНА ОЛОХ

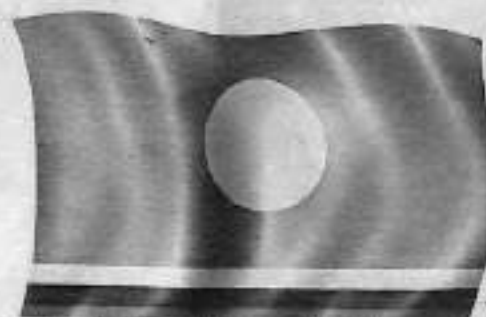
Чурапчы улуунун хаһыата • ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫҢ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР • @sanaoloh

Бэстисэ тохсунньу 31 > субусту олунньу 1 > баскыһынньа олунньу 2 > бэкидизинньи олунньу 3 > оптурунньук олунньу 4 > сэрэдэ олунньу 5 > ыппар олунньу 6

2020 сыл
Тохсунньу
31 күнэ
бэстисэ
№ 7
(11663)

— НОВОСТИ РЕСПУБЛИКИ —

Айсен Николаев Аҕа дойду Улуу сэриитин кыттыылаахтарыгар 100 тыһ.солк. төлүүр туһунан Ыйаабы таһаарда

Быйыл Улуу Кыайы 75 сыла бэлиэтэнэринэн, Сахабыт сиригэр Аҕа дойду Улуу сэриитин кыттыылаахтарыгар уонна инбалииттарыгар 100 тыһ. солк. төлөнүөбэ. Бу туһунан Ил Дархан

Айсен Николаев Ыйааба табыста. Ыйааха сеп түбэһиннэрэн, 30 тыһ. солк. биир кэмнээх төлөбүр көргөттөрө сэрии толсонуттан эргиллэбэтэх оҕдооболорго, «Ленинград блокадатын олохтообу» бэлиэтээх граждандарга, концлаабырга, геттоҕа түбэспит оччотообуга сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолорго бэриллэбэ.

Аҕа дойду Улуу сэрииттэн эргиллэбит, кэлим олохтон туораабыт көргөттөрдөх оҕдооболорго 20 тыһ. солк. көрүлүөбэ, тыыл бэтэрээннэригэр — 10 тыһ.солк.

Мань сэргэ сэрии оҕолоро статустаах, олэбэтэр 1945 сыл балаһан ыйын 3 күнүгэр дизери сокуоннай саастарын туолбатах граждандар 3 тыһ. солк. ылыахтара.

Аҕа дойду Улуу сэриитин кыттыылаахтарыгар уонна инбалииттарыгар 100 тыһ. солк., итинэн сэрии оҕолоругар аан бастаан төлөбүр көрүлүөбүн туһунан Айсен Николаев Анап этиитигэр иһитиннэрэн турар.

Улуу Кыайы 75 сыллаах үбүлүөйүнэн быйыл үгүс дьаһаллар

олоххо кириэллэр, бэлиэ тэрэһиннэр буолаллар. Арасыйаҕа Сүгүрүйүү уонна Албан аат сыла, Саха сиригэр Дойдуга бэриниллээх буолуу сыла биллэриллибитэ.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дарханын Ыйаабын туһунан сийилии манна билсэххэ сөп.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин
Ил Дарханын уонна
Саха Өрөспүүбүлүкэтин
Бырабыыталыстыбатын прес-
сулууспата.

— УЛУУСКА — БУ КҮННЭРГЭ —

Улуус дьаһалтатыгар махтаннылар

Тохсунньу 28 күнүгэр улуус баһылыга Андрей Ноговицын салайааччылаах дэлэгэссийэ: улуус баһылыгын тутуу болпуростарыгар солбуйааччы Руслан Васильев, улуустаабы тыа хаһаайыстыбатын салалтатын начаалынньыга Анна Захарова, улуус дьокутаата, улуустаабы успуорт салалтатын начаалынньыга Иван Оконешников, улуус дьаһалтатын юриһа Василий Хомподоев, ис бэлиитикэ управлениетын салайааччы, улуус баһылыгын сүбэһитэ Дьулуустаан Лиханов, улуустаабы култуура салалтатын исписэлиһэ Мария Дьячковская, улуустаабы үөрэх салалтатын исписэлиһэ Николай Пермяков Алабар итинэн Бахсы нэһиликтэрин актыыптарын кытары көрүстүлэр.

Алабарга ытыллыбыт аһаҕас кэпсэтигэ нэһилиэк баһылыга Ньургун Попов ытыллыбыт үлэни, инникитин туох былааннар, сорукур туралларын сийилии билиһиннэрдэ.

Нэһиликтэннэ бастагы болпуронунан сылгы баазатыгар, сайылыкка уот лиинийэтин саҥардыыга үлэни ытыллыгыгар туруорустулар. Сылгы төбөтүгэр бэриллэр субсидияны ыйыттылар. Тыа хаһаайыстыбатыгар көрүлэр көмө хойутаабыкка кэпсэтигэр баҕардылар. Мань тэнэ биэ үтүгэр субсидия тобо көрүлүбэтин ыйыттылар. Салгы оҕулаба, уһууаанна хапытаалынай

ерөмүөн ытылларын туруорустулар. Үбүлүөйдэри көрсө олохтоох эр дьон норуодунай хуоругар сана көстүүмнэри тигиһэ көмөлөһөллөрүгэр көрдөстүлэр. Нэһиликтэ, улууска туох үлэ-хамнас бара турарын нэһиликтэннэ биллэстэх. Онуоха информацияны тарҕатарга, дьону-сэргэни өссө түмэргэ «бассаап» сыһарыыны туһанааха наадатын эттилэр. Биир дойдулаахтарыгар, аатырбыт артиллерист Г.Д. Протодьяконова

Дьоруой аатыгар түһэри киаллыбака сылдыартан хомойоллорун биллэрэллэр. Киин аатын үйэтитиһэ улуус таһымаах улахан дьаһал эбэтэр ыспартыбынай оонньуу, култуурунай тэрэһин олохторугар баҕардылар. Мань таһынан Көһөрүлүү кыттыылаахтара теллохонунан Хоту көһөрүлүү суолларынан сылдыбыттара. Билигин киһилэр ыраах айанныллар кутталлаабын бэлиэтээн туран, үбүлүөйдэх даатаны көрсө устуоруйаны дириһик чинчийэр ыччаты ытар сөптөөбүн этэллэр уонна туруорсаллар, үйэтитиһэ үүнэр көлүөнэһинэн үлэһиттэрин ыйаллар. Мань сэргэ тыа хаһаайыстыбатын дьонугар анаан култуурунай тэрэһиннэри тэрийэллэригэр баҕа санааларын тизтилэр. Арбаа түөлбө олохтоохтору киинтэн иттиһэ холбоноллоругар улуус өттүтэн көмөлөһөллөрүгэр баҕардылар.

Толору хаанчыллыы туттуллубут уутун болпуронун быһаарыыга күүскэ үлэлэһэллэригэр, нэһиликтэ успуорт инструктор мизстэтэ көрүллэригэр туруорустулар. Хапсаҕайга көрдөрүү тобо мартөөбүтүн ыйыттылар.

Бахсыга нэһилиэк баһылыга Иннокентий Барашков нэһиликтин үлэтин-хамнаһын, сийиһитин, инники сорукуртар сьрдатта. Нэһилиэк актыыба уонна төрөппүттэр оҕула балаһана оҕуу сахалыы иитэргэ, саха култууратын тарҕатыыга туһалаабын бэлиэтээн туран, сабыллыбатыгар, салгы үлэһитиригэр туруорустулар.

Хочуолунайга, арыы сыабын матырыйаалнай-технической баазаларын бөдөрөгүүгэ үлэ ытыллыа наадатын эттилэр. «Чурапчы» кэпэртиип быйыл нолуоска элбэх сууманы төлөөбүтүн бэлиэтээтилэр. Онуоха төлүүр нолуок бырыһыанын намтатарга туох үлэ ытылларын ыйыттылар. Киин иттиһигэ холбонуга элбэх оҕолор, кыаммат ыалларга көмө көрүллэрин туруорустулар. Кулууп тутуутун, суол ерөмүөнүн болпуростарын ыйыттылар. Сайынын хас да хонук уот барар түгэнигэр дизель наадатын эттилэр. Андрей Тимофеевичтан тыа хаһаайыстыбатын хайысхаларыгар туох уларыылар буолаары туралларын туһунан сьрдатарыгар, мань таһынан социальнай күрэхтэһи экономикай хайысхатын балаһыанньатын билиһиннэрэригэр көрдөстүлэр. Мелиорация, икки бырыһыаннаах кирэдьит, успуорт бэтэрээнэ буолууга туох ирдэбиллэр көрүллэлэрин туһунан болпуростары биэрдилэр. Улуу Кыайы 75 сылын көрсө устуоруйа паамаатынныктарын

тупсарыы үлэтэ ытыллыан наадатын эттилэр. Быйыл саас ууга барыы куттала үөскүүн сөбүн бэлиэтээн туран, быһыты тутууну түргэттэллэригэр туруорустулар. Олохтоох кэпэртиип Охотскай муораҕа балыктыыр тэрилтэлэри кытары үлэлэһэн, балык бороодуускуйатын улууска атыылылларыгар баҕардылар.

Нэһиликтэр икки ардыларыгар ытыллар ыспартакыйаадаҕа туох уларыылар баалларын туһунан успуорт салалтатын начаалынньыга Иван Оконешников сьрдатта.

Икки нэһилиэк дьонно-сэргэтэ улуус баһылыга Андрей Тимофеевич үлэтигэр тахсыбытынан долуйан, үөрэн туран эбэрдээтилэр. Интэринизт ситимэ сайдан, «инстаграм» сыһарыыга Андрей Тимофеевич страницатын күннэтэ киһирэн, улууска туох үлэ-хамнас ытылларын, чуоллаан Андрей Тимофеевич үлэтигэр тахсан баран, туох үлэни-хамнаһы ылсан эрэрин, нэһиликтэри карийэн, үлэни билсэрин, олохтоохтору кытары көрсүһэрин туһунан дуоһуйа, астына көрөллөрүн, ааҕалларын бэлиэтээтилэр. Инникитин да улуунун дьонун-сэргэтин туһугар өссө таһаарыылаахтык үлэһитиригэр, тус бэйэтигэр, дьиз көргэнигэр доруобуйаны, дьолу-соргуну, сийиһилэри баҕардылар. Бу күн нэһиликтэрэ сайдыытыгар, суолталаах болпуростары быһаарыыга, үлэни-хамнаһы сүрүннээһиннэ кэскиллээх кэпсэтии тахсыбытынан астыннылар, улуус дьаһалтата болломтону ууран, наадалаах уонна суолталаах бырайыактарга, үлэ-хамнаска көмөлөһөрүн иһин махтаннылар. Биир санаанан улууспут, нэһиликтит сайдыытыгар биһигэ түмсэн үлэһитин дьиз ытырдылар.

Марфа ПЕТРОВА.

— СОНУННАР —

“Павлов аабылара” научнай-практической кэмпириэнсийэбэ

Быйыл Улуу Кыайы 75 сылын Дойду үрдүнэн киэҥник бэлэстэхпит. Улууспутугар маныаха туһуламмыт араас дьаһаллар сабаланылар. Ол курдук сүүрүн тэрээһиннэртэн биридэрэ Албан аат үһүс истизиннээх, Аба дойду Улуу сэриитин бастагы истизиннээх, “Хотугу Сулус” уордьяннарын кавалера, СӨ П.А. Ойуунускай аатынан Судаарыстыбаннай биризмийэ лауреата, буюун, учуутал, чинчийээччи Иван Михайлович Павлов сырдык аатыгар өрөспүүбүлүкэтээби научнай-практической кэмпириэнсийэ киин аатын сүгэр Чурапчы орто оскуолатыгар үрдүк таһымнаах ытыллына.

“Павлов аабылара” 2012 сылтан үгэскэ кубулуйан, быйыл 6-с төгүлүн тэрилиннэ. Күрэххэ өрөспүүбүлүкэ 16 улуустан барыта 184 кыттааччы араас хайыскалаах сизэсийэлэргэ араасан

бырайыактарын көмүскээтилэр. Ону тэнэ итинтэн 16 үлэ кэтэхтэн киирдэ. Кыттааччылар 8 сизэсийэнэн араасан бырайыактарын көмүскээтилэр, үлэлэри 36 эксперт сыаналаата. Быйылгы кэмпириэнсийэбэ үөрэнээччилэр эрэ буолбакка, учууталлар эмиз кытыннылар.

Дьаһал үөрүүлээх аһыллыта бу оскуола уопаттара “Үлэлэргэ өлбөөдүйбэт өйдөбүл” дьин хобоонунан композицияларынан сабалана. “Память” байыаннай-патриотической кулуп оҕолоро байыаннай хамсаанылар кэрдөрүүлэрэ мустубут дьон болгомтотун тарта.

Улуус баһылыга Андрей Ноговицын кэмпириэнсийэ кыттылаахтарын эбэрдаппан туран, Улуу Кыайы үбүлүйдээх сылын көрсө, улууска ытыллыахтаах сүүрүн дьаһаллары билиһиннэрдэ. Ол курдук, маныаха туһуламмыт улууска 3 хамыһына тэриллэбит. Олунньу 21 күнүгэр, Кыайы параатыгар бэлэмнэнэн, строевой хаамыа улахан куюкурус ытыллыаба. И.М. Павлов аатын үйэтитиһэ киинэ уһуллуба, о.д.а. сэриигэ кыттыбыт тыылга үлэлээбит бири дойдубаахтарбытын үйэтитэр араас хайыскалаах үлэ-хамнас быһаанналар. Итин тэнэ баһылы Андрей Тимофеевич бу кэмпириэнсийэ бири бастагынан ытыллыбытын, сылтан сыл таһыма үрдээн, географията кэнээн иһэрин бэлэстээтэ.

Салгы Ил Түмэн дьокуутаа Семен Никитин тус эбэрдаппан тиздэн туран, Иван Михайлович Павлов Чурапчы улуустаттан эрэ буолбакка, бүтүн Саха сириттэн араас фронттарга уоттаах сэриигэ сылдыбыт саха саллааттарын, сырдык ааттарын үйэтитиһин, 40-тан тахса кинигэни бэчээттээн таһаарбытын билиһиннэрдэ. Кини үлэтин үүнэр көлүөнэ салгыыр ытык иэстээбин эттэ. Туйун үөрэби, Ийэ дойдубаахтарга бэриниилээх, үлэбит дьон буолан тахсалларыгар баҕа санаатын тизтэ.

Таатта, Чурапчы оройуоннарын байыаннай хамыһаара Николай Андреев “Эдэр карбышевтар” юнармия хамсааһына тэриллэбит сыалын-соругун, үлэтин-хамнаһын, инники соруктарын билиһиннэрдэ. Биһиги эйэлээх ополут туһугар сырдык тыыннарын толук уурбут, олох уйгуун уһансыбыт бири дойдубаахтарбыт ааттарын үйэтити тохтообокко ытыллан иһиктээбин эттэ. Кыттааччыларга ситиһиллэри баҕарда. Салгы улуустаабы үөрэх салалтатын начаалынныга Юрий Посельский эмиз тус эбэрдаппан тиздэн туран, быйылгы кэмпириэнсийэ Арассыйабы биллэрлэлибит Албан Аат уонна Кэриэстэбил,

Өрөспүүбүлүкэбэ Патриотизм сылларыгар сөп түбэһинэрэн ытыллыбыта дириҥ суоптаны ыларын бэлэстээтэ. Өрөспүүбүлүкэ үтүс улуустарыттан кытта кэпсэтир кэмпириэнсийэ таһыма үрдээн, географията кэнээн иһэрин туһулуур дьитэ. Үөрэнээччилэргэ уонна учууталларга ситиһиллэри, оттон экспердтарга таһаарылаах үлэни баҕарда.

Оскуола дириэктэрэ Михаил Дьяковскай И.М. Павлов өрөспүүбүлүкэтээби “Память” мемориал-кинигэ хас да тусмуҥар үлэлэспитин, онно үүнэр көлүөнэбэ анаан: “Биһиги сабалаабыт чинчийэр үлэбит салбанан ытыллыахтаах. Бу киингэлэргэ үтүс дьон аата ситэри түмүллэн киллэриллэ илик. Ону салгыы ыңчаттарбыт чинчийэн, үлэлэһэн, ситэрэн-хоторон бизирэхтэрэ дьин эрэнэбит,” — дьин эппит кэс тылын үөрэнээччилэргэ туһаайан тизтэ. Улуу Кыайы күнэ хаһан да умнуллубакка, суоптата дириҥээн, үйэтити үлэтэ хаһан да тохтоон хаалбакка, ытылла турарыгар баҕарда.

Эксперт бэрэссэдээтэлэ, С.Н. Донской аатынан үөрэхтээһин сайдыытын уонна үөрэх үлэһиттэрин идэлэрин таһымн үрдэтэр үнүстүүт ка фед р а т ы с э б и з д и с с ы э Гаврил Решетников бу ытыллыбыт

научнай-практической кэмпириэнсийэ түмүгүнэн бастын үлэлэр талыллан, өрөспүүбүлүкэ уонна Арассыйа үөрэххэ аналлаах сурунаалларыгар бэчээттэнэллэрин эттэ, ситиһиллэри баҕарда.

Кэмпириэнсийэ ыраахсытар Булун, Эдьигээн, Халыма, Муома, Томпо, Кэбээйи улуустарыттан тийэ кэлэн кытыннылар. Томпо улуустун Үөгэн орто оскуолатын дириэктэрэ Алексей Павлов кэмпириэнсийэ түһүрүн санаатын манньк үлэстэр: “Манна үс үөрэнээччибин кытыннара аҕаллым. Тэрээһин таһыма үрдүк. Улуус дьаһалтатын баһылыга Андрей Ноговицын, Ил Түмэн дьокуутаа Семен Никитин кэлэн кыттыыны ылыттар улахан суоптаны ууралларын көрдөрө. Үбүлүйдээх бэлэстэ сылы көрсө дьон-сэргэ патриотуу өйө-санааба түмсөн эрэр дьин санааба кэллим. Хас да сизэсийэбэ киирэн дакылааттары иһиттим. Олус интэриэһинэй үлэлэри көмүскээтилэр, кыттааччы да элбэх. Мизлиһэ туһунан С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатын үөрэнээччигэ Чэмпиина Толстоухова үлэтин биһирээтим. Кини аҕабынын Петр Петроуичтыын аастыт үйэ 40-с. 50-с сылларыгар Чурапчыга тутуллубут мизлиһэ макеттарын онорбутун аҕалан кэпсээтэ. Сылтанан Чөрөөхкө көһөрүлүбүт мизлиһини сэргэ Хатылыга, Дирингэ, Чагырга тутулпа сылдыбыт мизлиһэлэр макеттара дьон болгомтотун тардыан тардар. Биһизхэ, Үөгэнгэ, бири мизлиһэ баарын билэбин. Урукку дьоммут олорон аастыт ополхторун, үлэлэрин-хамнастарын, тутууларын сырдатты бири эмиз туһунан устурууа кэрэһитэ буоллаба.”

Ити курдук, Дойдуну атыахтаах уу курдук айыабыт уоттаах сэриигэ сырдык тыыннарын толук уурбут, эйэлээх ологу уһансыбыт саха буюун уопаттарын албан ааттарын үйэтитиһэ олобун анаабыт, үтүс киингэни таһаарбыт бири дойдубаахпыт, буюун учуутал, ытык киһибит Иван Михайлович аатыгар ытыллыбыт “Павлов аабылара” үтүс чинчийээччи кытынна, бастын үлэлэр сиздээхтик сыаналанан, туһааннаах наҕараадаларынан бэлэстэннилэр.

Анна ЗАХАРОВА.

Эргэ дьизэни көтүрэллэр

Улууспутугар

эргэбит, дьон ополор усулуобуйатын хааччыйбат туруктаах хаарбах дьизэлэртэн саналарга көһөрүү сыллата ытыллар. Улууспут, нэһиликтэр салалталара тустаах бырагыраамаба киирсэн, үбү-харчыны көрдөрөн, сана дьизэлэри туттаран көһөрүүгэ быһааннаахтык, таһаарылаахтык үлэлиилэр, өрөспүүбүлүкэбэ бу хайыскаба бастыннарга киирсэлэр.

Хаарбах дьизэлэртэн көспүттэрин кэнниттэн эргэлэри көтүртэригэ, оннун ыраастааһынна үлэ эмиз быһааннаахтык, кэмизер барар. Бу үлэбэ Николай Васильев “Үлэ хоммууната” тэрилтэ эппиэтинэстээхтик, үчүгэйдик үлэлээбитэ. Билигин дуоҕабарынан үлэлиир биригээдэлэр ылсаллар.

Улуус киинигэр Ярославскай аатынан уулуссаба турар кыбартаалга 5 этэстээх сана таас дьизэбэ киирбит ыал эрдэ ополорбут иккилии этэстээх дьизэлэрин көтүрүүгэ үлэ бара турарын көрө-билэ сылдыабыт. Итиннэ үлэлиир Николай Иванов биригээдэтин дьонунуун көрсөн хаартыскаба түһэрдим, биригээдэлэрин кытары кэпсэтиим. Николай Иванов үлэ хайдак барарын билиһиннэрдэ.

Биригээдэбитигэр барыта 13 киһи үлэлиир. Миигиттэн ураты Георгий Шараборин, Семен Макаров, Александр Пахомов, Петр Бунашев, Геннадий Кириллин, Михаил Слепцов, Василий Горюхов, Петр Дьяковскай, Валерий Осипов, Николай Калачев, Федор Эверстов, Александр Соколов бааллар. Икки дьизэни көтүрүөхтээхпит. Биһигиттэн ураты өссө Юрий Ксенофонтов, Дария Иванова салайааччылаах 2 биригээдэ үлэлиир.

Үлэбитин тохсунньу 2 күнүттэн сабалаабылпыт. Бу көтүрө сылдар дьизэбитин кулун тутар ый ортолугар дьизэ бүтэриэхтээхпит. Нэһиликтит салалтатын оорудаба итиник, дуоҕабарга болдьобун ыйан турар илии баттаспылпыт. Бу көтүрүлүбүт, ыраастаахтык мизстээбэ изыскание ытыллан, саас сана дьизэ тутуллар сыбаайата түһүөхтээх.

Көтүрүүгэ үксүн илиибитинэн үлэлиибит. Көтүрүлүбүт матырыйаалы наадыйар дьонго оттор масса, бэрэбинэнэн даҕаны атылыллыбит. Дьонум итинэн хамнастаналлар. Кыра үп көрүлүбүтүн субэлэһэн баран баран бензин, туттар тэриллэрбитин булунарбытыгар уктулут. “Фермер” массынаалаахпыт. Бу күннэргэ тымнылар да түстэллэр, өрөөбөккө үлэлээбит. Көтүрэ илик иикс дьизэбит бири кыбартыратыгар олох туруоран, күнүгүн эбизтиибит, сынныанан ылабыт. Өйүбүтүн дьизэбиттэн аҕалынабыт. Билигин күн уһаан, сылпыйан эрэр, онн үлэлиир кэммит уһооба.

Кыбартыратыраттан көспүт дьон сорохторо түннүктэрин илдэ барыталаатылар. Маны сыһанан аабабыт. Кинилэр түннүктээх дьизэбэ көһөллөр эбээт. Инникитин дуоҕабарга маны чуолкайдык киллэриэххэ наада.

Көтүрүүгэ элбэх бөх-сах тахсар. Кыратын уматыахпытын баһаарынай өттүнэн көнүлүбүмүт. Элбэх мизстэни ылан үлэбитигэр улаханньк мэхэйдээбит. Нэһилик салалтатыгар тизхиныкэнэн хааччыйалларыгар хаста эмэ көрдөстүбүт эрэри, хамсааһын тахсыбата. Үс биригээдэ манньк бөбүн таһар тизхиныкэни туруораллара буоллар.

Биригээдэм дьонун үлэлэригэр ким хас күн үлэлээбитинэн көрөн таабылы толоробун. Үлэбэ дэн-оһол тахсытыгар, тизхиныкэттэн сэрэхтээх буолууга инструктаж биэрбитим, илии батталпытым. Билиннэ үлэбит баран иһиһэ үчүгэй, дуоҕабарга ыйыллыбыт болдьобу тутуһарга эрэллээхпит.

Кэпсээтэ Алексей СЛЕПЦОВ.

УЛУУС ХАМААНДАТА БАСТЫРЫ СИТИСТЭ

Тохсунньу 8-11 күннэригэр Дьокуускай куоракка “Шаг в будущее – Инникигэ харды – A Step into the Future” имени академика В.П. Ларионова” XXIV төгүлүн ытыллына. Бүтэриэхтээх 35 сизэсийэнэн 33 улуустан уонна Дьокуускай куораттан барыта 1260 эдэр чинчийээччи кыттыыны ылла.

Биһиги улуустут 15 оскуолатыттан 62 чинчийэр үлээн 66 үөрэнээччи кыттыбыта. 3 күн устата оҕолор бэйэлэрин чинчийбит үлэлэрин, бырайыактарын кэпсээтилэр. Ону таһынан Ачыгыт наука академията тэрийбит дьаһалларыгар кыттыыны ылыттар. Ол курдук, ХИФУ баазатыгар Н.Г. Соломонов Научнай кооперация

дьизитигэр “Интернет вещи”, “3D моделирование”, “Биотехнология”, “Геоматика”, “Шашки и шахматы” и “Удивительные растения оранжерей” хайыскаларынан маастар кылаастары көрдүбүт.

Кэмпириэнсийэ лауреатынан С.К. Макаров аатынан Чурапчы гимназиятыттан Надя Посельская, 11-с кылаас (салайааччы нууча тылын уонна литэрэтиирэтин учуутала Алена Борисовна Моисеева) уонна Антон Макаров, 10-с кылаас (салайааччы физика учуутала Мария Иустиновна Хоютанова) сүктүлэр.

Ону тэнэ 8 үөрэнээччи бастагы истизиннээх дипломынан (7 дакылаатынан), 12 үөрэнээччи иикс истизиннээх дипломынан (11 дакылаатынан), 12 үөрэнээччи үтүс истизиннээх дипломынан (11 дакылаатынан) буоллулар. Итиннэ сыһаран бэлэстээххэ, гимназиябыт физикаба учуутала Мария Иустиновна Хоютанова дьарыктаабыт хас да үөрэнээччигэ олус ситиһилээхтик кытынна.

Беден даппэгэссийэлэр ортолоругар Чурапчы улуустун хамаандата бастыры ситистэ. Иккис Дьокуускай, үтүс Горнай улуустун хамаандалара буоллулар. Үөрэх салалтатын аатыттан кыайылаахтары уонна приздердэри эбэрдаппыт, научнай салайааччыларга, төрөппүттэргэ дириҥ махтаахтык биллэрэбит. Инникитин үөрэххэ, үлэбэ ситиһиллэри, научнай-чинчийэр үлэбэ сана арыллылары, үрдэллэри баҕарабыт.

Николай ПЕРМЯКОВ, уопсай үөрэхтээһин уонна методической хааччыйыы отделын исписалиһа.

Эпизиттэрин иһин махтанабын,
дьиз кэргэннэр, чугас дьоннор чэигэ
доруобуйаны, үгүс ситиһилэри
бачарабын.

Конфуций муударай уруктара

Конфуций — былыргы Кытай биир бастын бөлүгүгө. Кини — илинги норуоттар муударай бөлүгүктөрүн ситимнэригэр ураты кылааттаах киши.

Конфуций үөрэбин сүрүн сүннөз — киши тохтоло суох бэйэтин өйүн-санаатын сайыннарыта. Киши өй-санаа өттүнэн ситтэбинэ-хоттобуна эрэ муударай санааларга чугаһыяр, дьонно-сэргэзэ үтүө сүбэһит буолар. Ол иһин олох сайдар тэтимигэр олорсоон өйү-санааны түмөр, тас эйгэни кытта биир ситим буоларга дьулуһар ордугун кини бэлэтиир.

Эдэр дьонно туһалаах буолаарай дьон санааттан, Конфуций муударай уруктарыттан кылгастык быһааран кэпсээхпин баарабын.

Жизнь проста.

"На самом деле, жизнь проста, но мы настойчиво её усложняем".

Конфуций билгэлииринэн, олох дьининэн, судургу эбит. Ону биһиги бэйэбит мунан-тэнэн, сыһан-табан, кэпэн-баран биэрбэххэ, уустугурдар эбиһпит. Ол иһин олоху олус уустук курдук санаабакка, кинини хайдах баарынан ылынан, күннэтэ бэйэни сайыннарыахха, үүнүөххэ-сайдыахха.

Нет совершенствования без ошибок.

"Драгоценный камень нельзя отполировать без трения. Также и человек не может стать успешным без достаточного количества трудных попыток."

Өйү-санааны чочуйдааха, олоххо сыалы-соругу ситиһэр туһугар туруннаахха эрэ туох эрэ ситиһиллэр. Ол иһин бастаан хардыттан туох эмэ ситиһиллибэтэбинэ да, өссө төгүл холонор наадатын бу урук үөрэтэр. Этэргэ дьили, күндү тааһы чочуйдааха кырылланар, киши өйүн-санаатын эрчидэххэ сайдар.

Умейте видеть красоту.

"Красота есть во всем, но не всем дано это видеть".

Күннээби олох-дьаһах түбүгэр ылларан, киши тула өттүгэр туох да буола турарын өйдөөн көрбөт түгэн-нэрэ элбэх. Конфуций үөрэбэ киши барахсан кизэн куйаартан кэрэни көрдөөн булан ыларга, күн тахсар саһарбата ураты кэрэтин, халлаан сулустара угуйар күүстээхтэрин биризмэтигэр өйдөөн көрөргө, Аар тайба дьикти суугунун иһиллиргэ үөрэтэр. Кини быыс булан айылҕалыын алтыһарга, кини кэрэ көстүүтүнэн олоху кизгэтэргэ угуйар.

Одна маленькая свеча может прогнать мрак.

"Можно всю жизнь проклинать темноту, а можно зажечь маленькую свечку".

Ыас харананы испиискэ да уота сырдатарын кэрэһэ, киши олоһор

санаатын тобулан, сырдыкка тардыһан, олоһун сырдатан сөбүн Конфуций сөбө бэлэтиир. Хомойуох иһин, дьон үгүс өттө уруккуллу олорор, олохторугар сананы киллэрэр санаата да суох олороллор, ыас да харананы ордороллор. Эһиги оннук буолуман. Олох туһугар тугу сатыыргытын оноро сатаан. Бэйэбитин сырдыкка таһаарың, үүнүм-сайдың.

Все возвращается.

"Не делай другому того, чего себе не пожелаешь".

Үтүө үтүөнэн, куһаҥан куһаҥынан эргийэрин билэбит. Норуот барыта бу туһунан суруйаллар, ыччаттарын үөрэтэллэр. Кырдык, киши тугу онорбута хаһан эрэ бэйэтигэр төннөн кэлэр. Конфуций ол иһин атын дьонно тугу да куһаҥаны онорбокко, бэйэ олоһун уустугурдубакка үөрэтэр. Өскөтүн эн бэйэбэр куһаҥы баһарбат буоллаххына, атын дьонно ону баһарыма да, онорума да.

Используйте весь свой потенциал.

"Три вещи никогда не возвращаются обратно — время, слово, возможность. Поэтому: не теряй времени, выбирай слова, не упускай возможность".

Биризмэ олус күндүтүн, ама, бары

да билэр инибит. Олох иккистээн эргийбэтин ылынан, биризмэни халтай ыппакка, туһалаахтык олорор ордугун Конфуций тоһоболуур. Киши ис кыабын толору туһанан, олоһун сыаллаахтык-соруктаахтык олордобуна, дьон-сэргэ ытыгылыа, уос номоһо оностоу, кэрэ кэпсээнгэ киллэриэ турдабы.

Не оставайтесь медленно вы идете, до тех пор, пока вы не останетесь.

«Олоххо тохтоон хаалыы — өлүүгэ тэннээх» диһиллэр. Төһө да олох ыарахаттара, уустуктара баалларын соруктаахтык олордобуна, дьон-сэргэ иһин киши иннин диэки кыаһа-күүһэ баарынан бара турара ордугун Конфуций дакаастыыр. Киши олоххо хорсун санаатын добор оностон, олох устун бара турара наада эбит эбээт.

Ааһааччы Кытай улуу норуотун биир бастын бөлүгүгө Конфуций муударай уруктарын салгыы үөрэт. Оччоһо эн, биллэн турар, өссө элбэби билиэн-көрүүн, өйүн-санаан сааһыланыа, муударай санаан үһүктүө, олоххор ситиһиллээх буолуон. «Олорор олоххун быһаарнаа» дьон сүбэ-соргу тылларбынан кэпсээмин түмүктүүбүн.

Парасковья ПОПОВА-ТУСКУЛААНА,

РФ суруналыыстарын сойууһун чилиэнэ, РФ уопсай үөрэхтээһинин бочуоттаах үлэһитэ.

ДЬҮӨГЭЛИИ БУОЛУУ

Тест/

Эһиги дьүөгэли буолуугут тугу кэпсиригэр? Бу туһунан тизин толорон билин.

ЫЙЫТЫЛАРА

1. Дьүөгэли буолууга саамай тугу сыаналыгынын?

А) Уопсай интэриэһи уонна олоххо көрүүнү.
Б) Хардарыта кемелөһүүнү уонна өйөөһүнү-өйдөөһүнү.

В) Биризмэни бииргэ атаарыны.

2. Эн улахан бырааһынныгы тэрийээри сылдыһабын. Онуоха эн дьүөгэн манна хайдах кыттыһарый?

А) Өй-санаа өттүнэн тирэх буолар.
Б) Тылынан-өһүнэн уонна көх-нэм буолан кемелөһөр.

В) Ыалдьыт эрэ быһыытынан сылдыһар.

3. Дьүөгэн эн тэрилтэбэр эн курдук дуоһунаска үлэли кэлиэн баһарар. Итиннэ эн сыһыаның?

А) Үөрэбин, үлэ кэмигэр эмиз бииргэ буолуохпут дьон.
Б) Буолуохтаабын курдук ылынан, кэлэктиипкэ киирэригэр кемелөһүөм.

В) Сочно үөрбэллэп, бииргэ үлэлээһин дьүөгэли буоларга мэхэйдир.

4. Кэнники кэмгэ дьүөгэн солото суох буолан, урукку курдук кэпсэтэргит абыһаата. Хайдах гынабың?

А) Кэпсэтэргэ эбэтэр быыстапкаба ынырыам, кини ону сэнээрэ дьон.
Б) Киниэхэ наадыарбын санатыам.

В) Миигина да суох кыһалбата элбэзэ буолуо дьон сыһаламмын.

5. Дьүөгэбинин иккиэн атын дойдуга сыһыана барбыккыт, ол эрэри, кини эн курдук сылдыһан баһарбат, олох атыннык сыһыанарын ордорор эбит. Эн сыһыаның?

А) Оннук буолбат, биһиги иккиэн үүт-үкчү интэриэстээхпит.

Б) Себүлүөм суоһа этэ, бииргэ сыһыаны дьон барытыгар бииргэ сылдыһы буоллабы.

В) Холкутук Туох да куһаҥа суох, бэйэ-бэйэбитигэр мэхэйдэспэххэ эрэ сырыттарбыт.

6. Дьүөгэн бэйэтигэр олох барсыбат куоптаны кэппит. Хайыгынын?

А) Баары-баарынан этиэм.
Б) Кинини хомоплот туһуттан наһаа үчүгэй куоптаны кэппиккин дьон.

В) Санарыам суоһа, кини тугу таннарын убаастыбын.

7. Дьүөгэн олус хомойбут, көрсүөн баһарар, ол эрэри эн дьыалабыай көрсүһүүгэ бараары сылдыһабын. Хайдах гынабың?

А) Туох буолбутун ыйытыам, көрсүһүү кэнниттэн тийиэм дьон эрэннэриэм.

Б) Көрсүһүүгэ барбакка, киниэхэ сүүрэн тийиэм.

В) Ситуацияны быһааран, атын күннэ көрсүөххэ дьон.

8. Дьүөгэбэр саамай улахан кистэлэнгин кэпсиэн дуо?

А) Кэпсибим, мин киниттэн тугу да кистээбэллэп.

Б) Манньык түгэнгэ кини мизэх кемелөһүө дии санаатахпына эрэ кэпсэим.

В) Саарбах. Оччоһо киниттэн тутулуктаах буолан тахсабын.

9. Сана хампаанньаба хайдах киирэбиний?

А) Бастаан кэтээн көрөбүн, онтон бэйэбэр ордук чугас кинини булан кэпсэтэбин.

Б) Мин интэриэһиргиир тизмэбин кэпсэтэр дьонно чугаһаан кэпсэтэбин.

В) Кининин баһарар холкутук уопсай тылы булабын.

10. Дьүөгэбэр бэлэби хайдах талабыный?

А) Бэйэм себүлүүрбүн ылабын, кини эмиз мин курдук.

Б) Туһата суоһу бэлэхтиэхтээбэр, бэйэтиттэн ыйытабын тугу ылыан баһарарын.

В) Кини тугу астынарын (себүлүүрүн) билэр буолан, оннугу тала сатыыбын.

11. Дьүөгэн көрсүөхтээххитин умнан кэбиспит. Эн хайыгынын?

А) Аата дьиэбэтин, кини оннук буолааччыта суох.

Б) Бэйэтин эрэ туһунан саныыр эбит дии, аата сүрүн!

В) Туох буолуой, итинниккэ ким баһарар түбэһиэн сөп.

12. Дьүөгэбэр кыһырбыккын, хайдах буолабың?

А) Киниэхэ туохтан кыһырбыппын этиэм, ис санаабын быһаарыам.

Б) Испэр тутта, санаарбы сылдыһам.

В) Манньык түгэн буолбутун билэр дьоммун кытта ырытыһыам.

ТҮМҮГЭ

«А» эппиэт баһыйбыт буоллабына:

Эйиэхэ дьүөгэлэһии дьон духуобунай өттүнэн чугас буолуу, уопсай интэриэстээххит уонна олоххо биир көрүүлээххит буолар. Дьүөгэбин кытта истинник, аһаастык кэпсэтэртэн, ол иһигэр хомоптоһун үлэстэртэн ордук үөрүү суох. Ол эрэри куттала манна сытар: эн дьүөгэн туспа майгылаах, атын,

ураты киши буоларын ылынаргар ыарахан. Ол иһин кыратык да бэйэтин көрүүтүн атыннык эттэбинэ, кини миигин таннарда дьонун сөп. Кыраттан кыһырсыбат туһуттан дьон барыта араас, үүт-үкчү киши суох дьон өйдөбүлү өйдөөххүн наада. Дьүөгэбэр бэйэбин көрөн бүттэххэ, сыһыангыт өссө тупсуо, үйэлээх буолуо.

«Б» эппиэт баһыйбыт буоллабына:

Дьүөгэлэһии дьон эйиэхэ, бастатан туран, бэйэ-бэйэзэ кемелөһүү уонна өйөөһү. Ыарахан да, үөрүүлээх да түгэнгэр аттыгар чугас дьүөгэн баара, эйигин истэрэ, сүбэллээрэ-амалыыра эйиэхэ сорботох буолбатаххын, кемүскаллааххын бэлэтиир. Ол эрэри бу биир өттүнэн хайдабың? Кырдыгы эт эрэ, эйиэхэ үчүгэй буоллабына, дьүөгэбэр төһө наадыабыный? Эрийэн туох наадатын билсэбин дуо? Өйдөө: добордоһуу дьон бу икки өттүнэн сырылаах суол, дьүөгэн эмиз болбомтоо наадыаһын сөп. Маны таһынан дьүөгэбинин олох очурдарын тэннэ аһары кытта уопсай интэриэһи эмиз булуоххутун сөп. Оччоһо туох барыта кыалтыах тустаах.

«В» эппиэт баһыйбыт буоллабына:

Дьүөгэлэһии хайдах баарынан ылынар эбиһин, кинилэр киши быһыытынан уратыларын ордук сыаналыытын. Эһиги түмүстэххитинэ, хаһан да чункуйбаккыт, тобо дьизэххэ, бэйэбиттэн агын, ураты эрэ кинини кытта алтыстаххына, олох кэрэтин, киһилии сыһыан дьон билэбин. Ол эрэри кыһалба манна сытар: кинилэр уратыларын билэр буолан, эйигиттэн хайа эмэ өттүгэр ордуктарын эмиз билэбин. Саамай куһаҥа дьон албас ону этэн кэбиһэхтэрин сөп. Ол түмүгэр дьүөгэттэн куоталаһааччыга (соперниці) кубулуйуоххутун сөп. Онон эн кинилэрдээбэр эмиз үчүгэйдээххитин дьирин, кинилэри кытта алтыһарым үрдүккэ кынаттыр дьирин сөптөөх.

Сыһыарыыны бэлэмнээтэ Елена МАКАРИНСКАЯ.

БИҲИГИ ФРОНТОВИКТАРБЫТ

ИЛЪЯ ИВАНОВИЧ МАРКОВ

121-с стрелковий дивизия 383-е стрелковий полкатыг 76 мм орудие хамандьырынан сьлдын, Воронежский уобалас сирин өстөөхтөн бөхөлөнүүттан сэрийн саралаабыта. Кини баар расчета элбэх эппизттээх соруудахтары чыэстээхтик тодорон элбиз.

Олортон биір манньк кыргыһы туһунан бэлиэтиибит. Олунньу ыйга 1942 с. Марков салайар расчёта атыттары кытта (барыта 12 саллаат) биір түн устата албах сэрии сэлтээх өстөөх 2 ыскалаатын уонна биір муостаны үлүү тэптэрбиттэр. Бу десант кытылылаахтара уордьаннарынан уонна мэтээллэринэн нагараадаламмытара. Сержант Марков 76 мм пушкатын расчёту салайан, Кыһыл Армия атын чаастарын кытта Малоярославец, Ржев, Смоленский, Витебский, Минский, Вильнюс куораттары өстөөктөн босхолоһон, 1945 сыл санатыгар Германия сиригэр Восточный Пруссияга тийибитэ. Кини бэистин хамаандатын салайан, хас да бойобуой операцияларга кыттыбыта: Ржевской-Вяземской, Смоленской-Ошанской, Багратион, Илинни-Прусский. Старший сержант бу 3 сыл устата 3 төгүл чэпчэкиик бааһырбыта уонна кыратык эмтэнэ түһээт, уоттаах сэрии инники линиятыгар киирэ турбута. Хас фашистской Германия бас билэн олорбут (окупациялаабыт) куоратын босхолоон истэх айыы Сэбиэскэй дьонго кыыллыы быһыылара көстөн иһэрэ. Холобур, Смоленский куоракка уонна куорат тулатыгар олорор 135 тыһыынча ийини өлөрбүттэр, 87 тыһ. Германия сиригэр үүрэн илдьибиттэр. Илинни Пруссияга Марков 76 мм пушкатын расчёта 3 ый устата дьяныардаахтык сариилэспитэ. Муус устар 9 күнүгэр Балтийский флоту кытта Кыһыл Армия чаастара Кенигсберг куораты өстөөктөн босхолообуттара. Ол кэминээбэ биір күн туһунан манньк суруллубут: «Кенигсберг» куоракка 4 орудиектан биирин хамандыыра И.И. Марков этэ. Өстөөх 4 таанка атакалаан түргэнник киирэн испиттэр. Артиллериястар пушкаларынан 150 миэтэрэ сиргэн ытан, 3 таанканы эспиттэрэ, 4-с таанка төттөрү барбыта». («Сапа олох» хаһыат Чурапчы 22.02.1968). «Старший сержант Марков билиги чааспыттар 2 сыл сулууспалаабыта. Кини куттабыа суох байыас, хас да уонунан өстөөх саллаатын өлөрдө. 3 төгүл бааһырбыта. Ага дойду 1-ы уонна 2-с истиэпэннээх уордьаннарынан нагараадаланна. Манньк үчүгэй ыччаты иитэн таһаарбыккытыгар махтанабыт. Подразделение хамандыыра Кольватенко. Парторганизатор Ступов. № 01005-ф». Илья Марковы хайбаан фронтан «элбит сурук Чурапчы оройуонун «Сапа олох» хаһыатыгар бачаттаммыта. (1.01. 1945).

Илья Иванович дойдугуар Мэлдэзхигэ 1945 с. от айыгар түеһүгэр «Кыһыл Сулус», Аба дойду сэриитин 1 уонна 2-с истиэпэнгэ эх уордыаннаах, ином «Бойобуой үтүөлэрин иһин», «Кенигсбергы ылыы иһин», «Германияны кыайыы иһин» мэтээллэрдээх кэлбитэ.

Кэлин пенсияба тахсар диэри Дьокуускай куоракка милии өссөөрүөн үлэлээбитэ.

МАКСИМ МАКСИМОВИЧ ПЕРМЯКОВ

хэлхээгээр, Ага дойдутун нийэмэс
фашистарыгтан көмүскүү, өстөөхтөрү кыпта сэрүүлэхэ
барбыла. Бастаан утаа, Уралга, уруккута Молотов куорат
таһыгар, "Юг" ыстаансыгыаттан кестен ордук тэийичи
үлсүр бэйлэнийэ павылыга тийибит.

Бу Берхет лаабырга 40-с салгаас полкаба стрелок буолбут. Манна 20-с хайыһар биригээдэтигэр, сибээс ротатыгар "бегун-связист" буолан, балаан ыйыттан саалаан үөрэммит. 1943 сыллаахха тохсунньуга, фронтка барыан иннинэ, хаста даҕаны практической занятиёга сылдыбыт. Роталарыгар училище уолаттара 10-тан тахсалар эбит. Телефонистар, радистар, топографтар бааллар эбит. 1943 сыллаахха муус устар саваттар Старай Русса аттыгар эбитэ буолуо, Красно Дубня дин дэриэбинэттэн сэриигэ киирбиттэр. Бу сэриигэ нэдиэлэ курдук сылдыбыттар. Бу биригээдэбэ 1942 сыл балаан ыйыттан 1943 сыл муус устар ыйыгар диэри сылдыбыт. Ити кэнниттэн 70-с гвардейской стрелковой дивизия 25-с артиллерийской полкатын

2-с дивизионугар телефониһынан түбэслит.1944 сыл балаһан ыйыттан 23-с Дновской Краснознаменной гвардейской стрелковой дивизия 49-с га. артиллерийскай полка 2-с дивизионугар артиллерийскай разведчиһынан сулууспалаабыт. Дно куораты, Висла өрүс оборонатын, Остаров, Рига куораттары ылыһа хааннаах халсыһыһа кыттыбыта. Варшаваны ылыһа үс түүннээх күн утуйбаһка сэриилэспит. Ити курдук сэриилэһэн, 1945 сыл муус устар санатыгар Кенигсберг куорат чугаһыгар сырыттахарына, М.М.Пермяковы Сумскай артиллерийскай училищесыа үөрэххэ ыйылпыттар. Ол ғынан баран ыалдьан кыһан кирибэтэх. Кэлин 1947 сыллаахка тохсунньуга диэри Днепропетровскай уобаласка Новомосковскай артиллерийскай полигонгога страһай артиллерийскай разведчиһынан сулууспалаабыт.

Пермяков М.М. хотугулуу-арддд фронтдд 1 Прибалтийской уондд 1 Белорусской фронтд сэриилэспит. 1944 сыллаахдд партийдд кирибит. Тэрэвүт тэрүт буордугар 1947 сыллаахдд олунньуга тэннн кэлбит. Кэлээт дд ис дьылдд министрискрибэтин Чуралчытаады отдельгар үлээ кирибит. Бастаан сэкирэтээринэн, онтон араас дуоһунастарга үлээпэн, 1970 сыллаахдд ССРС Иддьаладд министрискрибэтин пенсиятыгар тахсыбата.

Аба дайду сэриитин кыттыылааба, разведчик уонна чекист Пермяков М.М. «Албан аат» III истиэпэннээх уордьанынан, "Варшаваны босхолоолун иһин", "Бойбуой үтүөлэрин иһин", "Германияны кыайыы иһин", "Сэбиэскэй Армия уонна флот XXX сыла", "Ис дьыала министриэтибэтигэр сулуустатын иһин" I, II, III истиэпэннээх, Германияны кыайыы 20 сыла", "Сэбиэскэй милиция 50 сыла", "Сэбиэскэй армия уонна 50 сыла" мэтээллэринэн наҕараадаламмыта.

НИКОЛАЙ АФАНАСЬЕВИЧ ПЕТРОВ

Николай Афанасьевич Петров
1923 оны 11 сарын 22 күнүгэр
Чурапчы оройунын Төлий
хүннүгэр төрөөбүтэ, аҕата
Афанасий Прокопьевич «Төрүт»
колхуоска биригдэнирдээбитэ,
ийтэ Мария Григорьевна колхуос
биир тутаах үлэһитэ этэ.

Николай Афанасьевич 16 сааһыгар ол аата 1939 сыллаахха комсомол кэжэстигэр ылыллар, 1942 сыл ол ыйын 24 күнүгэр фронтка ынырыллар. Николай Афанасьевич химическэй кэмүскэни араас чаастарыгар сүлүстүлөөн фронттой олохун саалаабыта.

Онтон олохтоохтук 3-с технический биригдэдэ 537-с минометнай полка 582-с тусла батальонугар суоппар-механигын сулууспалаабыта Москва таһынаабы кыргыһыларга, Электросталь куорат оборонатыгар уонна Минский куораты босхолоохтун уогтаах сэримтигэр кыттыбыта. Ол сааһана химическэй чаастар кистэлэннэ тутуллаалара биллэр. Ити туһунан биллиилээх суруналыыс, Чурапчы оройуонун бочуоттаах олохтооҕо Иван Иванович Федотов «Ил Түмэн» -хаһыаха, 2001 сыллаахха ыам ыйын 11 күнүгэр «Капошаны» таптаабыт саха уола» диир улахан ыстатыйаны Николай Афанасьевич Петров сулууспалаабытын туһунан суруйан тылар.

Николай Афанасьевич сэрийг сүлдэн, Минский куорат босхолоонунга контузияланан, госпитальга эр эмтэммитэ. Үтүөрбүтүн кэинэ, 1944 сыл бүтүүтэ Калининскийдаабы байыаннай училищеге ыыппыттар. Онно 8ый үөрэнэн, сэрий бүтүтүн кэинэ 3-с техникеский биригэздэгэ ыыппыттар. Манна гвардейский минометтар – «Катюшалар» механиктарын бэлэмниир училищеге суоппар-механиктан сүлдүүбүтэ. 1947 сыл муус устар 25 күнүгэр демобилизацияланммыта. Дойдугулар кэлэн баран, Николай Афанасьевич райпо старшай иниспиктэр ревизорунан үлэтин сырытпабына, 1948 с. комсомол райкомугар үлбэ ылаллар. 1952 сылтан коммунистическая партия кэккэтигэр, онтон оройуоннаабы салаатыгар баһаарынай надзор старшай иниспиктэринэн үлэтин сабалыыр. Хабаровскайдаабы милиция үрдүк окуулатыгар үөрэнэ сылдан, дык кэргэнэ сатаан олоруо сүөх буолан, төнөн кэлбитэ.

Николай Афанасьевич старшай баһаарынай инисликтэринэн үлэлэир кэмигэр «Ирбит» диэн «Урал» курдук матасыкылынан нэһиликтэри кэрийэн, профилактика үлэтин ытара, дьэһлэри кэрийэн бэсидэлэхэрэ. Ол да иһин дьон-сэргэ кинини ытыктаан, «Баһаарынай Батүрүөг» диэн аатынан эр өр сылларга өйдүүр-билэр этилэр. Кинини билэр эр барыта истин-иһинэ тылларынан ахталлара.

Николай Афанасьевич, эдэр кэллизгэлэригэр олус болгомтолоохтук сыһыаннаһара, сүбэ-ама, күүс-көмө буолара. Оччотообу кэмиз баһаарынай инспекция ИДМ иһинэн биир отдел буоларынан отделга, түүнүгү дүүһуурустубаа эмиэ турара. Николай Афанасьевич 1950 сыллаахха сэрии сылларыгар, сут-кураан кэмнэригэр, маннайгы тырахтарыыс кыргыттартан биирдэстэрэ Холбооттон төрүттээх Мария Осиповнаһын ыал буолан, 7 оҕону төрөппүттэрэ, ону таһынан тулаайах хаалбыт 2 аймах кыргыттарын иитэн, атахтарыгар туруоран, истин, тапталлаах ийэ, аба буолбуттара.

Николай Афанасьевич үтө суобастаахтын
үлэһэбин уонна энkilэ суох сулууспалаабытын
уһун Саха АССР Үрдүк Сэбиэтин президиумун

бочуотунай грамотатынан, САССР ИДМ анал хары чалгытынан, элбэх бочуотунай грамоталарынан, «Эпилоэ суох сулуспатын иһин» I, II, III истиэпэннэх мэтээллэринэн, «ИДМ туйгуна», «САССР бастын баһаарынайа» бэлиэтлэринэн, «Бойобуой үтүөлэрин иһин», «Германияны кыайыы иһин» мэтээллэринэн, Аба дойду сэриитин 1, 2 истиэпэннэх уордьанарынан наһарадалааһыта.

1977-с. пенсияда майор званилаах тахсыбыта. Николай Афанасьевич пенсияда тахсан да баран, таах олортобото, «Сельхозгиз»-ыкызга» ГСМ инженеринан үлэлзэбэйтэ. Онно тэрлэртэ парткомун бэрэсэдээлэниэн талыллан үлэлзэбэйтэ. «Революционной-бойбойго уонна үлэ албан аат» кулууп чилиэнин быһыытынан ыччакка аналлаах элбэх тэрээһиннэргэ, сийэстэргэ, Аба дойдуга сэриитин бэтэрээннэрин көрсүүһүлэригэр элбэхтик сыдьаара, кытара.

АНДРЕЙ ДМИТРИЕВИЧ КАЖЕНКИН

Андрей Дмитриевич Каженин
1926 оыл атырдых айын 26 күнүгэр
Чурапчы оройуонун Белолюбской
наһилигээр төрөөбүт. Абата
Дмитрий Тихонович, ийэтэ Анна
Михайловна Комсомол аатынан
колхозска үлэлээбиттэрэ. Абата
ревком чилиэнэ этэ, гражданскай
сэрии кэмигэр Н.Д.Субуруускай
этэрэстигэр сэриилэспитэ.

Андрей Дмитриевич армияда барын иннээ Белолобский нэһилиэгэр Комсомол аатынан колхуоска араас үлэсэ үлээлэбитэ, комсомольский тэрилтэ актыбынай чилиэнэ этэ.

1943 съл бәс ыйыгар Кыһыл Армия кээкэтигэр ынырыллыбыта, Забайкальскай байыаннай уокурук 210-с дивизиятын 892-с стрелковой полкатыгар автоматчыһынан сылдыбыта, 2-с рота отделиениетын хамандырыга этэ. Бу полка састаабыгар 1945 с. милитаристскай Японияны утары сэриигэ кыттыбыта. Сэриини Маныжурия ыстаансыаттан саҕалаан баран Чанчун куоракка 1946 с. сержант званиялаах түмүктэбэти. Бу Японияны кытта сэриигэ Сэбиэскэй Армия улахан утарсылыны көрсүбүтэ. Япония армиятын саллааттара олус өнөс майгылаах, куруубай хааннаах, кырыктаах өстөөхтөр этэ. Ол эрэн билиги сэриилэрибт хара маннайгыттан японскай армияга утарсылы биэрбэккэ, кимэн кимрэн барбыттара. Андрей Дмитриевич Аргун пограничной өрүгү туоразынынга, Хайлар куораты ылыыга үс хонуктан ордук тохтоло суох кыргыһыга сылдыбыта. Онгон Улахан Хинган хайаларыгар, Лубэй, Цидикар, Харбин, Шеньян, Чанчун куораттары босхолосту. Милитаристскай Японияны утары хорсуннук сэриилэспитин иһин Верховная Главнокомандующая И.В.Сталин 1945 съл атырдьах ыйын 23 күнүнээри 372 №-дээх бирикээһинэн Махтал суругунан уонка именной биноклунан, СССР Верховной Сэбиэтин 1945 съл баладан ыйын 30 күнүнээри Ыйаабынан «За победу над Японией» мэтээлинэн наҕараадалааммыта. Кэлин Аба Дойду сэритин II-с истизилиннээх уордыһынан, араас үбүлүөйдээх мэтээллэринэн, знакарынан бэлиэтэммитэ.

Японияны кыялыы кэнниттэн 1946 сыл бэс ыйыгар дизри Чанчун куоракка, онтон Читинской уобаласка 73-с танковай полкаба, 1948 сыл кулун тутар ыйга дизри сулууспалаабыта. 1948 сыл демобилизацияланан дойдутугар эргиллэн кэлбитэ, Комсомол аатынан колхозка биригэдиридээбитэ. Онтон Чуралчы оройуонун култуура отделын бирикээһинэн Белоглибский нэһилиэгин (Арыылаах) ааһар балаганын сэбидиссэйинэн үлэлээбитэ, нэһилиэк сэбистэн дьоскуатынан быыбардана сылдьыбыта. 1951-1953 со... Белоглибский нэһилиэгин сэбистин бэрэссэдээтэлинэн үлэлээбитэ. Онтон Болтоно кулубун сэбидиссэйинэн үлэлии сылдьан, 1955 сыллаахха милиция оскулатыгар үөрэнэ барбыта. Ис дьыала отделыгар сулууспатын участвовый боломусчунайынан сабалаабыта. Онто... ыла араас дуоһунастарга 32 сыл устата тохтоло суох ис дьыала отделыгар ситиһиилээхтик үлэлээбитэ. Ол курдук Чуралчы оройуонун ис дьыала отделыгар үһүннүк паспортнай остуол начальныгынан үтүө суобастаахтык үлэлээбитэ. Андрей Дмитриевич ханнык да дуоһунаска ананнар, бэйэтин үчүгэй эрэ эттүнэн көрдөрбүтэ, үлэбэ итэбэстэри аһаастык этэрэ, бэйэтин баай уолутун эдэр сотрудинтарга тиздэрэ. Ыр сыллаах үлэтэ сыаналанан, Араассыйа Ис дьыалаба министриэтибэтин «Милиция туһунаах бэлэтиинэн, «Эңкилэ суох сулуспатын иһин» I, II, III истиэлээннээх мэтээллэриинэн, Саха АССР Үрдүкү Советин Президиумун Бочуоттаах грамотатынан, элбэх махтал суруктарынан набаарадаламмыта. Ис дьыала отделыктан майор званиелга пенсияга тахсыбыта.

Андрей Дмитриевич 1964 сэлтан коммунистической партия чилизнэ этэ, ер сьлларга Чурапча оройуонун быраабы харыстыыр уорганнар патичнай ячейкалары сэкиртэтэрэ этэ, политүөрэхтээгин пропагандаһа, эдэр сотруднигарга настаабынньык этэ. Кини дахылааттарын, иһитиннэриилэрин дьон интэриэһиргээн истэллэрэ. Икки төгүл дьон итэбэлэрин ылан норуот сэтээтэлигэр таһылла сылдыбыта, быыбар хамыһыһыатыгар бэрэсэдээтэлигэр, чилиэнигэр таһылла сылдыбыта.

Кэлин, пенсияга тахсан да баран, үлэлирин тохтоппохо, Чурапчаабы лесхозка, сибээскэ, баһаарнай чааска үтүө суобастаахтык үлэпээбитэ.

Андрей Дмитриевич эдэр сааһыттан бултуурун, балыктырын сөбүлүүрө, үлэпээбит тэрилтэтигэр мунхалааһыны тэрийсэ.

Чурапчытааҕы Ис дьыала отдела.

Генеральной директэр Сергей Иванов интервьюта

Пресс сулуусна,
Яна Байгожаева тылбааһа.

Репертуар Кинотеатра «АЙЫЛЛААН» с 30 января по 5 февраля

10:00 - «Тизтэйбит» (комедия) 16+ (250) продолжительность 1 ч. 33 м.
11:45 - «Гретель и Гензель» (ужасы) 16+ (150) продолжительность 1 ч. 34 м.
13:30 - «Плохие парни навсегда» (комедия экшн) 18+ (200) продолжительность 2 ч. 11 м.
15:55 - «Тизтэйбит» (комедия) 16+ (250) продолжительность 1 ч. 33 м.
17:40 - «Плохие парни навсегда» (комедия экшн) 18+ (250) продолжительность 2 ч. 11 м.
20:00 - «Гретель и Гензель» (ужасы) 16+ (250) продолжительность 1 ч. 34 м.

Справки по телефону 8-964-428-70-94
Бронь автоматически снимается за 20 минут до сеанса!!!

Касса работает с 08 ч. 45 м. до 20 ч. 30 м.

НВК SAHA

«Саха» НКИХ ханаалын
олунньу 3 – 9 күнүнээби бырагыраамата

НВК SAHA

Олунньу 3 күнэ бэнидизинньик	Олунньу 4 күнэ оптуорунньук	Олунньу 5 күнэ сэрэдэ	Олунньу 6 күнэ чэппиз	Олунньу 7 күнэ бээтинсэ	Олунньу 8 күнэ субуота	Олунньу 9 күнэ баскыһыанньа
06:00 - Сана күн 6+ 07:00 - Сана күн 6+ 09:00 - «Саха сирэ» инф. биэри 12+ 09:15 - Дойдум дьоно 12+ 09:30 - Кэрэ кистэлэнэ 12+ 10:30 - Тыһынаах дорбон 12+ 11:15 - Айуу-чэ! 12+ 11:30 - Өркөн өй 12+ 12:45 - Эл иитэ 12+ 13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+ 14:00 - Тэтим чааһа 12+ 15:00 - Город женщин 12+ 16:00 - Саха Сирэ-Якутия 12+ 16:15 - Бай 12+ 16:45 - Бастың клип 6+ 17:00 - К 75-летию Великой Победы 12+ 17:30 - Полярная звезда 12+ 17:45 - Мультсериал 6+ 18:00 - Отчет Правительства РС (Я) 12+ 19:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 19:15 - Талбан 12+ 20:30 - «Саха Сирэ» инф. программа 12+ 21:00 - «Күдээринэ күүрээн» телесериал 12+ 21:45 - Тыйа ыһыата 6+ 22:30 - Итоги дня 12+	06:00 - Сана күн 6+ 07:00 - Сана күн 6+ 09:00 - «Саха сирэ» инф. биэри 12+ 09:15 - Дойдум дьоно 12+ 09:30 - Асчылгытар 12+ 10:30 - «Күдээринэ күүрээн» телесериал 12+ 11:15 - Айуу-чэ! 12+ 11:30 - Талбан 12+ 12:45 - Лекториум 12+ 13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+ 14:00 - Тэтим чааһа 12+ 15:00 - Кэрэ кистэлэнэ 12+ 16:00 - Саха Сирэ-Якутия 12+ 16:15 - Тыйа ыһыата 6+ 17:00 - К 75-летию Великой Победы 12+ 17:30 - Полярная звезда 6+ 17:45 - Мультсериал 6+ 18:00 - «Саха Сирэ» инф. биэри 12+ 18:15 - Аал-луук мас 12+ 19:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 19:15 - Талбан 12+ 20:30 - «Саха Сирэ» инф. программа 12+ 21:00 - «Күдээринэ күүрээн» телесериал 12+ 21:45 - Сэһэн сирэ 6+ 22:30 - Итоги дня 12+	06:00 - Сана күн 6+ 07:00 - Сана күн 6+ 09:00 - «Саха сирэ» инф. биэри 12+ 09:15 - Дойдум дьоно 12+ 09:30 - Город женщин 12+ 10:30 - «Күдээринэ күүрээн» телесериал 12+ 11:15 - Айуу-чэ! 12+ 11:30 - Талбан 12+ 12:45 - Сэргээ 12+ 13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+ 14:00 - Тэтим чааһа 12+ 15:00 - Асчылгытар 12+ 16:00 - Саха Сирэ-Якутия 12+ 16:15 - Сэһэн сирэ 6+ 17:00 - К 75-летию Великой Победы 12+ 17:30 - Полярная звезда 6+ 17:45 - Мультсериал 6+ 18:00 - «Саха Сирэ» инф. биэри 12+ 18:15 - Аал-луук мас 12+ 19:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 19:15 - Талбан 12+ 20:30 - «Саха Сирэ» инф. программа 12+ 21:00 - «Күдээринэ күүрээн» телесериал 12+ 21:45 - Сэһэн сирэ 6+ 22:30 - Итоги дня 12+	06:00 - Сана күн 6+ 07:00 - Сана күн 6+ 09:00 - «Саха сирэ» инф. биэри 12+ 09:15 - Дойдум дьоно 12+ 09:30 - Готовим вкусно 12+ 10:30 - «Күдээринэ күүрээн» телесериал 12+ 11:15 - Айуу-чэ! 12+ 11:30 - Талбан 12+ 12:45 - Аал-луук мас 12+ 13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+ 14:00 - Тэтим чааһа 12+ 15:00 - Город женщин 12+ 16:00 - Саха Сирэ-Якутия 12+ 16:15 - Сэһэн сирэ 6+ 17:00 - К 75-летию Великой Победы 12+ 17:30 - Полярная звезда 6+ 17:45 - Мультсериал 6+ 18:00 - «Саха Сирэ» инф. биэри 12+ 18:15 - Оди из нас 12+ 19:00 - «Якутия» инф. программа 12+ 19:15 - Талбан 12+ 20:30 - «Саха Сирэ» инф. программа 12+ 21:00 - «Күдээринэ күүрээн» телесериал 12+ 21:45 - Сэһэн сирэ 6+ 22:30 - Итоги дня 12+	06:00 - Сана күн 6+ 07:00 - Сана күн 6+ 09:00 - «Саха сирэ» инф. биэри 12+ 09:15 - Дойдум дьоно 12+ 09:30 - Город женщин 12+ 10:30 - «Күдээринэ күүрээн» телесериал 12+ 11:15 - Айуу-чэ! 12+ 11:30 - Талбан 12+ 12:45 - Оди из нас 12+ 13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+ 14:00 - Тэтим чааһа 12+ 15:00 - Готовим вкусно 12+ 16:00 - Саха Сирэ-Якутия 12+ 16:15 - Сэһэн сирэ 6+ 17:00 - К 75-летию Великой Победы 12+ 17:30 - Полярная звезда 6+ 17:45 - Мультсериал 6+ 18:00 - «Саха Сирэ» инф. биэри 12+ 18:15 - Эл иитэ 12+ 19:00 - «Якутия» инф. информационная программа 12+ 19:15 - Өркөн өй 12+ 20:30 - «Саха Сирэ» инф. программа 12+ 21:00 - Эр санаа 12+ 22:00 - Бай 12+ 22:30 - Итоги дня 12+	06:00 - Геван 12+ 06:30 - Простые истины 12+ 07:00 - Сана күн-Новый день 6+ 09:00 - Новости 12+ 09:15 - Истин илдьит 6+ 09:45 - Бастың клип 12+ 10:00 - Кэл, олор, сэлэргэһиэх 6+ 11:00 - Новости парламента 12+ 11:15 - Саха итэҕэлэ 12+ 11:45 - Уостан түстөт ырыалар 6+ 12:00 - Хранители времени 12+ 12:30 - Асчылгытар 12+ 13:30 - Саха сирэ, Күнтэн күн 12+ 14:30 - Геван 12+ 15:00 - Истин илдьит 6+ 15:30 - «Күдээринэ күүрээн» телесериал 12+ 19:00 - Эн сулускун! 12+ 21:00 - Саха сирэ, Күнтэн күн 12+ 22:00 - ТВ-спорт 12+	06:00 - Геван 12+ 06:30 - Кэл, олор, сэлэргэһиэх 6+ 07:30 - Будем вместе 12+ 07:45 - Полярная звезда 6+ 09:00 - Новости 12+ 09:15 - Истин илдьит 6+ 09:45 - Бастың клип 12+ 10:00 - Будем вместе 12+ 10:15 - Родной край 6+ 10:45 - Обо савс ылгыыр 6+ 11:00 - Мультсериал 6+ 12:00 - Хранители времени 12+ 12:30 - Готовим вкусно 12+ 13:30 - Итоги недели 12+ 14:30 - Геван 12+ 15:00 - Истин илдьит 6+ 15:30 - Золотой фонд 6+ 16:15 - Продвижение 12+ 16:30 - Охота и рыбалка в Якутии 12+ 17:00 - Клевая рыбалка 12+ 17:30 - ТВ-Спорт 12+ 20:00 - Тыһынаах дорбон 12+ 20:45 - Бастың клип 12+ 21:00 - Итоги недели 12+ 22:00 - Юю и Анаэ 12+ 23:00 - Кэнсир 6+

— ПЕНСИОННАЙ ПУОНДА ИЙТИННЭРЭР —

— БИЙИЭХЭ СУРУЙАЛЛАР —

ЕДВ сууматыгар уларыиылар

Российскай Федерация Бырабылталыстыбатын уураагар олобуран, 2020 сыл олунньу 1 күнүттэн федеральнай чөлүктинэн туһанааччылар ЕДВ-ларын уонна социальнай өнө харчытын суумалара (НСУ) 3% үрдээн төлөнүөбэ. Үрдүүр кээмэйэ ортотунан – 52,05 солк. Олунньу 1 күнүттэн ЕДВ кээмэйэ:

Категория	Социальной өнөтү туһанар түгэнигэр:	Социальной өнөттөн барытыттан аккаастанар түгэнигэр:
1 гр инбалиит	2741,37	3896,43
2 гр инбалиит	1627,61	2782,67
3 гр инбалиит	1072,49	2227,55
Инбалиит оҕолор	1627,61	2782,67
Сэрии кыттылаахтара	3018,91	4173,97
Сэрии кыттылаахтын оҕообото	515,60	1670,66
Байыаннай дьайыы кыттылаахтара	1906,94	3062,00

Социальной өнө харчытын суумата биир ыйга 1155,06 солкуобайга тэннэстэ. Бу иһигэр киирэллэр:

- Эминэн-томунан хаачылыгыга – 889,66 солк.
- Санаторнай-курортнай путевканын туһаныыга – 137,63 солк.
- Айан, телебүрү – 127,77 солк.

Социальной өнө хайа баҕарар көрүнүттэн көрөн, федеральнай чөлүктинэн туһанааччы бэйэтин баҕатынан аккаастанар эбэтэр төттөрү чөлүгэр түһэрэр бырааптаах. Аккаастанар түгэнигэр, кини социальной өнө хайа баҕарар көрүнүн харчынан ылар.

Бу сайабылланналары 2020 сыл апынны 1 күнүгэр диэри ылабыт. Түһэрбит сайабылланнабыт кэлэр 2021 сыл тохсунньу 1 күнүттэн туһанар кыахтанабыт.

Мотрена ЕФИМОВА,
пенсионнай пуонда пенсия отделын исписэлиһиэ.

БИЛЭРИИ/ОБЪЯВЛЕНИЕ

Иван Семенович Решетников аатыгар бэриллбит байыаннай билиэт сүппүтүнэн, дынэ суоһунан аабыллар.

Петр Иннокентьевич Яковлев аатыгар бэриллбит байыаннай билиэт сүппүтүнэн, дынэ суоһунан аабыллар.

— БОЛҔОЙУН —

Дьиз кыылын иитээччилэр болҕомтолоругар

Дойдубут бары регионнарыгар, нэһилиэнньэбэ куттал суоһаабатын, уулуссаба жерүүтэ-харайыпта суох бэйдиз сылдыар кыыллар ахсааннарын абыйтар туһуттан, көрөр-харайар сыаллаах үлэ куруутун ыытыллар.

Ол эрэри, бу үлэ көдүүстээх түмүгэ дьиз кыылын иитэ ылбыт дьон эппиэтинэстээхтик сыһыаннаһыларыттан улаханник тутулуктанар. Чурапчы улуунун олохтоохторо, өссө төгүл санатабыт:

- Ыттаргытын баайын, бэйдиз ыытыман;
- Ыты анал быалаах күүлэйдэтигэр. Сүтэр түгэнигэр түргэник тиксэриллэрин туһугар, ыкыт моойторугар аадырысхытын, төлөпүөнүгү нүөмэрин суруйуохтаахыт;
- Дьиз кыылын уһатынан дьарыктаммат буоллаахытына, былаана суох төрөбү ылбат туһуттан ыкытын, куоскабытын эппэрээсийэлэтэргит (стерилизацияларгыт, кастрацияларгыт) ордук;
- Дьиз кыылын уонна оҕолорун иитииттэн аккаастанан уулуссаба, араас миэстэлэргэ быраҕар, бэйдиз ытар көнүлүммэт;

Сыл аайы ыытыллар булгуччулаах быһыылары (вакцинациялары) дьиз кыыллара бириэмэтигэр уонна толору ылыахтаахтара ирдэнэр:

- Ыты, куосканы иитэ ыларгытыгар, приюттан ылан иитиэххэ сөбүн эмиз өйдөөгү, үөрэтин;
- Тыһанар тыһыннаахха аһыныгас сыһыаннаах буолуохтаахыт, үүнэр көлүөнэбитин бэйэ холбоһурун иитиэбит.

Ону тэнэ санатыхпыт этэ:

- Хаһаайттардаах кыыллар хонтуруола суох уулуссаба сылдыһыларыттан уонна наадата суох төрөхтэриттэн, харайыпта суох хаалларыларыттан бэйдиз сылдыар кыыллар ахсааннара элбии турар;
- Стерилизация (кастрация) диэн – кыыллары былаана суох төрүүлэриттэн харыстыыр ныйма буолар. Онон бу хаһаайыннаах да, хаһаайына да суох кыылларга оҕһуллуохтаах.
- Стерилизацияламмыт кыыл доруобуйатыгар, майгытыгар-сигилитигэр охсууну ылбат.
- Дьизтээри кыыл былаана суох төрөхтөнөр, оҕолоро атын хаһаайыттары булар да түгэнигэр, бэйдиз сылдыар кыылларга, приютка иитиллэ турар кыылларга хоромнуулаах, тодо дьизтээх, дьон приюттан кыыллары ылааларын абыйтар.
- Кыылларга үчүгэйдик, эппиэтинэстээхтик сыһыаннаһы федеральнай сокуонунан ирдэнэр.
- Араас өлөрөр ныйманы туттан, сүһүрдэн (дьааттаан) кыылы өлөрүү сокуонна сөп түбэспэт.
- Өлөрөр ныйма кылгас кэмнэ көдүүстээх, ол кэнниттэн популяция эмискэ үүнэр, тэнийэр, сана кыыллар элбигиллэр эбэтэр босхоломмут миэстэбэ атын, үксүгэр, кырыктаах уонна үөрүйэх үөр кэлэр.
- Бибиги улуу дойдубут үгэстэригэр уонна куттууратыгар хамсыыр харамайдарга таптал инэ сылдыар.

Бэтэринээрийэ салалтата.

Ытык Күөл олохтооҕо

ЕФИМОВ Илья Петрович

соһумардык олохтон туораабытынан, кэргэнигэр Мария Алексеевнага, оҕолоругар, сизэннаригэр, аҕатыгар Петр Петровичка, чугас аймахтарыгар дини кутурбаммытын тиздэбит. Чурапчыттан, Мындабаайыттан, Дьокуускайтан Поповтар аймах, Мария Матвеева.

Бары биир сомоҕо буолан – сайдыыга!

Кытаанах нэһилиэтин олохтоохторо ааспыт сыл сэттин 1 күнүгэр быйылгы сылга кини баан, олохтоох дьаһалта уонна улуус олохтоох кыттыһыларынан үбүлэнэр (ППМИ) бырайыакка кыттаары, "Түһүлгэ" норуот айымньытын дьизтигэр нэһилиэк үлөсөй мунньабын ыыппыт. Мунньахха барыта 71 нэһилиэк олохтооҕо кэлэн кыттыһы ылбыта. Уопсайа, 3 этии киирбитэ, куоластааһын түмүгэр дэриэбинэ кыты сытар уулуссаларын электро уотунан сырдатыы диэн этии үтүс куолаһы ылан, быйылгы бырайыакка кыттар буоллубут.

Инники сылларга маннык бырагырааманан оҕо оонньуур былаһаакатын сайынны уу ситимин, эргэ, хаарбах тутуулары-көтүрүү бырайыактарын талан, сөптөөх үлэ ыытыллыбытын бэлиэтибит.

"Бары биир сомоҕо буолан – сайдыыга!" диэн этиинэн салайтаран, нэһилиэкпит сайдарын, тупсабай кестүүлээх буоларын туһугар хас биридди нэһилиэк олохтооҕо туруммута саарбахтаммат.

Л. ЛУГИНОВА, көбүлүүр бөлөх салайааччыта.

Уулуссалары сырдаттыгыга турунабыт

Одьулуун нэһилиэтин олохтоохторо 2017 сылтан «Аан дойдутаабы» баан ытар олохтоох нэһилиэнньэ инициативатын өйүүр бырагырааматын биһирээтэ. Ол курдук, нэһилиэк олохтоохторо 2017-2018 сылларга бу бырагыраамада кыттан, нэһилиэккэ ыспартыбынай стадион тутуллуутун ситистилэр. Ону таһынан, Николаев Е.С., Григорьев Г.Г. аатынан уулуссалар уонна Үрэх-Күөртээбэ учаастакка сырдатты үлэ ыытыллан, уулусса уота сандаарда.

Быйылгы сылга, нэһилиэк бу бырайыагы өйөөн, уулуссалары сырдатты үлэтин салгы ыттан, аны Батучин Н.И. уонна Кардашевская А.А. аатынан уулуссалар уотун санардыыга сайаалка түһэрдит.

Ити курдук, биһиги, нэһилиэк сайдыытыгар туһуламмыт олус наадалаах уонна кэскиллээх бырагырааманы өйөөн, үлэбэ-хамнаска көхтөөхтүк кыттарга бэлэммит.

Көбүлүүр бөлөх.

— КУОНКУРУС —

**Улуу Кыайыны 75 сылын көрсө дойду'үрдүнэн
Өйдөбүннүк уонна Албан Аат, Саха өрөспүүбүлүкэтигэр
Патриотизм сылларын чэрчитинэн "Дьахталлар
кыайыны уһансыбыттары" диэн
"Аман өс" араатардар уонна уус-уран аабааччылар
Төрөөбүт тыл, сурук-бичик күнүгэр аналлаах сылын аайы
Ыытыллар күрэхтэрин балаһыанньата**

Тэрийээччилэр: Чурапчы нэһилиэтин дьаһалтата, Чурапчы «Арчы» дьизтэ, Чурапчытаабы кини бибилиотика, А.А.Савин аатынан Чурапчытаабы мусуой, "Саһа олох" хаһыт эрдээксийтэ, улуустаабы бэтэринээр Сэбиэттэрэ, «Ийэ тыл» уопастыбаннай түмөтү.

Буолар сирэ: Чурапчы сэлэтиннээтэ, «Арчы дьизтэ».

Буолар кэмэ: Олунньу 28 күнэ, сарсыарда 10 чаастан.

Сыала-соруга:

- Төрөөбүт тылга, дойдуга тапталы инэриг;
- Араатардааһын уокуустубатын уонна дорбонноохтук аабыыны сайыннары;
- Араастыйаба Өйдөбүннүк уонна Албан Аат, Саха өрөспүүбүлүкэтигэр Патриотизм сылларын чэрчитинэн ыытыллар үлэбэ кыттыһы, хайыскаларын сырдатты;

- Чурапчы улуунугар Аба дойду сэриитин кэмигэр олорон, үлэппэн ааспыт чулуу дьахталлар олохторун, үлэлэрин, ситиһиллэрин ырытан, чолчулаан, Кыайыны уһансыбыт кылааттарын ыйан үтүө холбоһууларын биһирээти, сорук быһыытынан салгы кини араҥага таһааран кинилэр ааттарын үйэтиги.

Кыттааччылар:

- 1-кы бөлөх – 35 сааһыттан – 50 сааһыгар диэри;
- 2-с бөлөх – 50 сааһыттан үөһэ.

Ыытыллар бэрээдэгэ: 1-кы түһүмэх – Чахчыларга олобуран, Аба дойду сэриитин кэмигэр Чурапчы дьахталларын Кыайыны уһансыбыт кылааттарын ыйан, олохторун, үлэлэрин, ситиһиллэрин ырытан, чолчулаан үтүө холбоһууларын биһирээти кэпсээһин; Араатарга 7 мүнүттүттэн улууа суох бириэмэ бэриллэр.

2-с түһүмэх – Буойун суруйааччылар айымньыларыттан уус-уран аабы (монолог, хоһоон, публицистика)

Сыаналааһын ирдэбилэ:

1. Иһитиннэрийи ис хоһоон, тизмэтин арыыһыта;
2. Истээччи болҕомтотун тардыта;
3. Уус – уран баай тыла, чуолкай саната;
4. Көрөөччүнү кытта ситими олохтоһун;
5. Куолаһа, диһията;
6. Сценическэй культуура.

Дьүүлүүр субэ 5 киһиттэн састааптаах үлэһипир.

Дьүүлүүр кылааттарыгар тусчу суруктар туттарыллар, кыайылаахтар дипломунан уонна сыаналаах бириэстэринэн наҕараадаланаллар.

Билсэр төлөпүүн: Арчы дьизтэ, 42-130, 89142291359. Сайаалканы олунньу ый 21 күнүгэр диэри ылабыт.

Тэрийэр бөлөх.

Тыыл, үлэ бэтэринээр, Ханалас улуунун Нөмүгүттэн төрүттээх Арыылаах нэһилиэтин олохтооҕо

ЛЕХАНОВА Мария Петровна

90 сааһыгар бу дьыл тохсунньу 30 күнүгэр олохтон туораабытын дини кутуруйан туран аймахтарыгар, билэр дьонулар иһитиннэрбит.

Оҕолоро, сизэнэрэ, хос сизэнэрэ, аймахтара.

Кутурбаммын тиздэллэр:

- Тапталлаах ийэтэ, тыыл, үлэ бэтэринээр, Арыылаах нэһилиэтин олохтооҕо, "Ытык кырдыабыс" анал билиэ хаһаайына, элбэх оҕо күн күбэй ийэтэ, эбэтэ, хос эбэтэ Леханова Мария Петровна олохтон туораабытынан, кэлиһэлэригэр, сэбиэдиһэйдэригэр Мария Андреевна Федоровага "Солнышко" уһуууа кэлэтибит.

Кылаабынай арааһтар - Л.В. ГОРОХОВА
Кылаабынай арааһтар сөлбүлөөчү - Е.Г. МАКАРИНСКАЯ
Эппиэтир сөкүөттэр, сурук, отдел - А.Н. ЗАХАРОВА
Экономика, тыа хаһаайыстыбатын отдела - А.М. СЛЕПЦОВ
Харысхаллар - М.В. ПЕТРОВА, С.А. ЖЕНДРИНСКИЙ
Таһаачы - Л.К. ПОПОВА
Бэчээттигэр - Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.

Тэрийэн таһаараччылар: СР
Правительствата, Чурапчы улуунун
"Саһа олох" редакция-издательскай
холбоһук автономнай учреждение.
Российскай Федерация Россияда
СР управлениһыгар 2012 с. кулун тутар
15 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ –
ПН №14-0238.

Редакция, издатель
адырыһа: 678670, Чурапчы
сэл., Карл Маркс уул., 26 "а".
Телефоннар: редактор –
41-332, отделлар – 41-265,
41-358. E-mail: sanaoloh@mail.ru,
sanaoloh.ru, Instagram: @sanaoloh

Бэчээккэ сааһа: № 7 (11663)
Кээмэй: 2 бөҕө, 11 л. л. л. л.
Ахсаана 1200. Хаһыат сыаната: 15
Аһаар сүрүтэр аһаар аһаар
редакция аһаар аһаар аһаар аһаар
аһаар аһаар аһаар аһаар аһаар аһаар
аһаар аһаар аһаар аһаар аһаар аһаар
аһаар аһаар аһаар аһаар аһаар аһаар

Хаһыат бэчээккэ бэриллэр графика: 16 х 0,0 м. Бэчээккэ бэрилиһэ: 16 х 0,0 м. "Саһа олох" редакция-издательскай холбоһука 30.01.2020 с. сфсетка бэчээттэнэ. Типография адырыһа: 678670, Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а". Индекс: Р0008. Хаһыат издательскай иһитэ: олутурунньукта уонна бэтиһинсэе таһар.